

BIOSTAD ZUTPHEN

Projectaanvraag Haalbaarheidsonderzoek en programma

Merle Koomans
Franke Remerie
Albert Wegman
Thijs Schiphorst
Arjen van Buuren
Winnie van Buuren

1. AANLEIDING

De strategie van de Europese Unie is om de voedselvoorziening eerlijker, gezonder en milieuvriendelijk te maken. Belangrijk is het versterken van het publieke bewustzijn en de vraag naar duurzaam biologisch voedsel te vergroten. Doel van het plan voor Europa is dat in 2030 minstens 25% van de landbouw biologisch is. Gemiddeld is nu in Europa 8% van de landbouw biologisch. In Nederland werd wel als uitgangspunt geformuleerd om te groeien naar 15% biologische landbouw, maar concrete (doelstellingen?)maatregelen bleven tot nu toe uit.

Het doel van Biostad Zutphen is om bij te dragen aan de transitie van de Nederlandse voedsel- en landbouwsector. Zo loopt het Nederlands marktaandeel van 4% biologisch ver achter in vergelijking bij onze Europese burens. In andere landen zoals Duitsland, Frankrijk en Denemarken zijn al eerder maatregelen genomen ter bevordering van de biologische marktontwikkeling.

Wij als consumenten-producenten collectief Zutphen beseffen dat het mede aan het maatschappelijk middenveld is om de gewenste verandering mede te initiëren. Als we willen dat het voedselsysteem verandert, moeten we als burgers ook acties ondernemen.

2. BIOLOGISCHE STAD ZUTPHEN

Een biologische stad en regio

Een biologische regio & stad is een gedefinieerd geografisch gebied waar lokale biologische boeren en telers, lokale overheden en overheidsinstellingen, consumentenorganisaties, lokale onderwijs- en zorginstellingen en andere partijen afspraken maken om zo veel mogelijk lokale (en) biologische producten in te kopen. Daarnaast wordt er actief gewerkt aan kennisverspreiding over biologische landbouw en voeding en wordt nadrukkelijk de samenwerking opgezocht met lokale, duurzame voedselinitiatieven. Een biologische regio kan een stad, gemeente of een bepaald gebied zijn.

Bio-Regio's worden ook specifiek genoemd in het actieplan van LNV 'Groei van biologische productie en consumptie'. Hier staat: Provincies kunnen bij het opstellen van gebiedsplannen ook denken aan de ontwikkeling van bio-regio's. Wanneer biologische boeren in een geografisch gebied zich verbinden met andere lokale activiteiten zoals retail, horeca, toerisme en Ngo's kunnen natuur en milieu in een gebied worden beschermd en ontstaat er nieuw regionaal en economisch perspectief.

Bron: <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2022/12/19/lnv-actieplan-biologische-landbouw>

Wat zijn de voordelen van een biologische Stad

Het opzetten van een biologische regio/ stad heeft diverse maatschappelijke en sociaaleconomische voordelen. In eerste instantie kan een biologische regio worden gezien als onderdeel van de oplossing als het gaat om klimaatopwarming. Heel simpel gezegd: omdat biologische boeren en telers geen kunstmest gebruiken hebben lokale biologische producten op klimaatgebied een streepje voor.

Verder worden biologische producenten gezien als onderdeel van de oplossing. Bron: <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2022/12/19/Inv-actieplan-biologische-landbouw>

Naast de levering van gezond voedsel hebben lokale (huidige en nieuwe) biologische boeren en telers een positieve invloed ten aanzien van stikstof, watervervuiling, dierenwelzijn en biodiversiteitsverlies. Los van de milieuvoordelen zorgen transparante regionale duurzame voedselsystemen voor meer verbinding tussen boer en burger, tussen de regio en de stad. De voedselketen wordt overzichtelijker en dat leidt tot waardering, begrip, respect en eerlijkere voedselprijzen. Doordat deze ondernemers meer overhouden komt er meer ruimte voor investeringen in verdere verduurzaming en bijvoorbeeld landschapsbeheer.

Projectaanvraag

Het realiseren van een biologische stad is een meerjarig en complex traject met vele stakeholders. Dit maakt een programmatische aanpak noodzakelijk. Dit programma zal zich ontwikkelen langs vier strategische lijnen die we hieronder zullen toelichten. Om tot een kwalitatief goed programma te komen is voorwerk noodzakelijk om helder te maken wat de doelen per programma lijn zijn, wat de verwachte en beoogde impact is en op welke wijze we kosteneffectief de voorgenomen doelen kunnen realiseren.

Daarnaast is het van belang om een inschatting te maken van de haalbaarheid van elke programmalijn en vervolgens van het project Bio Stad Zutphen als geheel.

Dit haalbaarheidsonderzoek leidt tot:

- een uitgewerkt programma inclusief financiële paragraaf dat ter financiering aan diverse partners en belanghebbenden kan worden aangeboden.
- inschatting van de haalbaarheid per beschreven programmalijn.

3. PROGRAMMA LIJNEN

De drie uit te werken strategieën/programmalijnen

1. *Consumenten motiveren en inspireren via krachtige communicatie en ervaring over het waarom en wat van biologisch voedsel; aansluiting bij de campagne 'De mooiste boodschap is BIO'.*

2. *Lokaal biologische kantines en keukens in de publieke en private sector bevorderen. Mede middels het organiseren van allianties en het lokaal opbouwen van capaciteit om gezondheid en biologisch voedsel te stimuleren.*
3. *Bijdragen aan de ontwikkeling van meer en meer biologische korte ketens, zo min mogelijk schakels tussen boer en consument en dus meer lokale Gelderse producten.*

Als onderlegger zal in dit onderzoek een inventarisatie van de bestaande situatie worden opgesteld, de nulmeting.

1. Consumenten inspireren

Uit onderzoek in Nederland blijkt dat er wel belangstelling is om duurzame producten te consumeren, maar dat er ook nog weinig bekend is over de voordelen van biologische landbouw en duurzaamheid. Minder dan 20% van de Nederlandse consumenten noemt biologisch als de topprioriteit bij de beoordeling van duurzaamheid van voedselproducten; veel meer consumenten noemen een enkel thema, zoals milieu, minder gebruik van bestrijdingsmiddelen of dierenwelzijn het belangrijkste. Er is nog veel werk te doen in het communiceren van de waarde en het waarom van biologisch voedsel, dat een hogere prijs rechtvaardigt.

In Nederland zijn veel organisaties die zich inzetten voor bijvoorbeeld dierenwelzijn, schoon drinkwater, biodiversiteit of klimaat. Dit zijn de bondgenoten die we kunnen motiveren om hun communicatieplatforms en netwerken te gebruiken om te communiceren over Biostad Zutphen. Ze hebben een achterban van consumenten die nog niet het verband hebben gelegd tussen biologische voeding en kwesties die hun zo na aan het hart liggen, zoals klimaat, natuur of dierenwelzijn.

De huidige promotiecampagne van Bionext maakt verstandig gebruik van grotendeels positieve berichtgeving. Uit onderzoek blijkt dat dit op langere termijn doeltreffender is en het vermindert ook de weerstand van landbouworganisaties en mogelijke spanningen in de relatie met politici. Het overkoepelende thema biologisch is deel van de oplossing is een solide basis voor de communicatie over de voordelen van biologische landbouw en biologisch voedsel. Het maakt tegelijkertijd de consument zelf deel van de oplossing en versterkt de keus van de consument op basis van de effectwaarde van biologische aankopen.

Weinig dingen beïnvloeden het gedrag van consumenten meer dan het zien of horen over wat andere consumenten doen uit vergelijkbare sociale groepen. Dit sociale bewijs met betrekking tot biologische verkoop kan in de vorm van consumenten die aantonen dat de belangstelling voor biologisch voedsel toeneemt of beter nog dat consumenten meer biologisch voedsel kopen.

Informatie over biologische producten is één ding, biologische producten ervaren is essentieel om nieuwsgierigheid, engagement en loyaliteit te creëren. Er kan gedacht worden aan variaties op het “bio dineren bij de boer”, zoals dat nu georganiseerd wordt door de biodynamische vereniging in Nederland, naar “bio dineren in de wijk”, waar buurtbewoners kennismaken met biologisch voedsel. Wellicht op een bijzondere wijze bereid. Of denk aan

een jaarlijkse biologische dag waar biologische melkvee-boeren in het voorjaar hun bedrijf openstellen voor inwoners van Zutphen om met hen te zien hoe de koeien het verse voorjaarsgras oprennen. Een onvergetelijke ervaring die gesprekken met biologische producten op gang brengen en de aandacht vestigen op de voordelen van biologisch.

2. Biologische kantines en keukens

In Nederlands zijn instellingen in de publieke sector, denk aan onderwijs en zorg in wezen private instellingen. Het openbaar onderwijs is gemeentelijk. De zorgsector valt meestal onder een stichting of vereniging. In die zin is er maar een beperkte rol voor de gemeente weggelegd als inkoper van voedsel. Maar de gemeente kan wel een voortrekkersrol spelen door meer aandacht te vragen voor biologische producten in kantines en keukens. Een keurmerk voor biologische keukens kan restaurants, kantinebeheerder of professionele koks motiveren om meer biologisch in te kopen en om te schakelen naar biologisch.

Het Deense model voor een biologisch keukenkeurmerk in goud, zilver en brons voor 90, 60 en 30% biologisch is een motiverend model voor restaurants en kantines en stelt instellingen in staat hun biologische inkoop doelstellingen te documenteren en te controleren. Het model is een inspiratiebron geweest voor keurmerken, die nu in Duitsland, Frankrijk en Noorwegen worden gebruikt. Nederland kent een Eko-keurmerk voor de biologische keuken. Dit keurmerk is eigendom van de stichting Eko Keurmerk en wordt steeds meer gebruikt door restaurants, hotels en catering. Wellicht is een lokale variant een optie.

Zowel voor de publieke als de private sector geldt dat omschakeling naar biologisch gecompliceerd is. Niet alleen vanwege logistiek maar ook door de prijs zullen modellen ontwikkeld moeten worden om de prijs voor biologisch te beperken door minder afval en minder vlees te gebruiken. Resultaat is een holistisch en duurzaam model met plantrijke biologische maaltijden die gezonder zijn en een sterk verminderde klimaatvoetafdruk hebben. Hier ligt een relatie met Gelderland van Morgen waar ook lokaal en biologisch inkopen als subdoelen zijn meegenomen.

Het realiseren van een biologische keuken zonder verhoging van budget zal bijdragen aan de trots van professionele koks die deze groene overgang mogelijk hebben gemaakt. Kopenhagen is voor 90% biologisch met uiteindelijk hetzelfde budget. De korte termijn kosten zitten in investeringen voor maaltijdplanning en opleiding voor professionele koks in de duurzame keuken, routines en vakmanschap.

3. Korte ketens

In een korte keten zijn er geen of zo min mogelijk schakels tussen degene, die het voedsel produceert en die het consumeert. Voedsel gaat bijvoorbeeld rechtstreeks van de boer naar de consument via een webshop, boerderijwinkel, kraam langs de weg of vanuit de boer rechtstreeks naar de bio-winkel. De kunst in de korte keten is enerzijds om met voedsel zo

min mogelijk inefficiënte kilometers te maken en ook het aantal stappen in de keten van de boer naar de consument zo klein mogelijk te laten zijn.

Voor veel bedrijven zoals bijvoorbeeld winkels, overheden en instellingen is het efficiënter om via één kanaal of verdeelcentrum producten te kunnen bestellen. Zij kiezen bijvoorbeeld voor een korte keten leverancier die het aanbod van verschillende voedselmakers in de regio samenbrengt en de distributie verzorgt.

Voordelen zijn: kraak verse producten, lagere CO₂ footprint, eerlijke prijs en tegelijkertijd geeft de korte keten een bijdrage aan een sterkere lokale en regionale economie.

Een vorm van korte keten is de gemeenschapslandbouw of community supported agriculture (CSA). Het is een vorm van samenwerking tussen burgers en lokale landbouwers. Burgers betalen jaarlijks een bijdrage om de productiekosten van het landbouwbedrijf te kunnen dekken. In ruil krijgen ze een deel van de opbrengst.

Op en rond de Veluwe zijn er tal van initiatieven voor de ontwikkeling van korte voedselketens. Visit Veluwe legt dit jaar verbinding tussen korte keten en streekproduct-initiatieven. Oregional en Combigro Helminck Foodservice B.V. zijn lokale een groothandels, Odin is landelijk maar tevens ook regionaal georiënteerd wat distributie betreft.

Ook de Transitie Coalitie Voedsel kent een programma korte ketens.

4. Inventarisatie en nulmeting

Een ontwikkeling richting Biostad gaat geleidelijk en de onderlegger voor het toekomstige programma is het in kaart brengen van de huidige, bestaande situatie. Zonder gegevens over de startsituatie is het moeilijk om aan te geven of de doorgevoerde veranderingen daadwerkelijk resultaat hebben gehad.

Deze inventarisatie zal o.a. inzicht moeten geven in:

- welke betekenis heeft biologisch voor de Zutphense consument?
- wat is het huidige koopgedrag inzake biologische voeding?
- welke consumentensegmenten kunnen we in Zutphen onderscheiden?
- is er voldoende biologisch voedsel uit de regio Zutphen (nader te definiëren) beschikbaar?
- zijn er nu voldoende bioboeren in de regio Zutphen /Stedendriehoek om de consument, retail, horeca en zorg te voorzien van biologisch voedsel uit de korte keten?
- wat zijn groothandels in de regio die biologische producten in het assortiment hebben
- wat is nodig om gangbare boeren uit de regio, in stappen, om te laten schakelen naar biologisch?
- welke projecten rondom gezonde voeding zijn onderhanden of afgerond in de gemeente Zutphen, Stedendriehoek en de provincie Gelderland.
- welke bio regio's zijn er in Gelderland actief of in wording.

- welke publieke keukens (ziekenhuis, verpleeghuizen ect) oriënteren zich op of zijn in omschakeling naar gezonde en biologische voeding.
- welke private kantines en restaurants zijn gericht op gezonde en/of biologische voeding.
- wat is de stand van zaken rond het aanbod biologisch op de Zutphense scholen en schoolkantines.

Opbouw capaciteit

Biostad Zutphen is een meerjarige complexe transitie hetgeen een programmatische aanpak vraagt. Daarnaast is het van belang om te werken aan allerlei vormen van coalities, waarmee het draagvlak voor het project wordt gevormd. Het succes van het programma zal direct samenhangen met de mate waarin we lokaal, provinciaal en landelijke steun kunnen realiseren. Biostad Zutphen kan alleen tot stand komen als we werken aan coalitievorming met alle betrokken partijen.

Tijdens het uit te voeren haalbaarheidsonderzoek kunnen alvast de eerste stappen worden gezet. We kunnen daarbij denken aan:

- De vorming van een inspiratie-team waarin pleitbezorgers van Biostad Zutphen plaatsnemen, tezamen met een groep van meedenkers, verbinders, verdiepers en verbreders.
- Oriëntatie op professioneel programmamanagement, dat in staat is het hele veld te overzien en het programma kan voorzien van praktische doelstellingen.
- Als derde is het nodig te werken met een verbindend communicatie.
- Vervolgens zal ...?.

4 LOOPTIJD EN PROJECTBEGROTING

Looptijd

De looptijd van het project is uiterlijk drie maanden, met een start op 1 april 2024.

Projectbegroting

Onderstaand zijn de projectbegroting met bijbehorende activiteiten voor dit project te vinden, met een totaalbedrag van € 21.732 ex BTW
(Albert, vergeet je hier niet de begroting voor de inventarisatie/nulmeting?)

Projectbegroting					
			UREN	UURTARIEF	KOSTEN
1.		Overleg, afstemming, netwerken	60	40 €	2.400
2.		Uitwerken programmalijn consumenten	40	90 €	3.600
3.		Uitwerken programmalijn kantes en keukens	32	90 €	2.880
4.		Uitwerken programmalijn korte ketens	32	90 €	2.880
5.		Uitwerken programmalijn capaciteitsopbouw	32	90 €	2.880
6.		Haalbaarheid analyse	40	40 €	1.600
7.		Financiële uitwerking	24	40 €	960
8.		Projectmanagement	24	40 €	960
9.		Eindrapportage	8	40 €	320
Totaal uren			292		€ 18.480
onvoorzien	15%		43,8	40 €	1.752
Reis- en materiaal kosten					€ 1.500
		Totaal EXCL BTW			€ 21.732
		BTW			€ 4.564
		Aanvraag projectsubsidie			€ 26.296

Dekking

Financiële bijdragen worden gevraagd aan:

Provincie Gelderland	€ 8.765
Gemeente Zutphen	€ 8.765
IONA Stichting	€ 8.765

Bijlage: Biologisch in perspectief

De meervoudige crisis waar onze samenleving of beter de wereld in terecht is gekomen en ons voortbestaan als mensheid ernstig bedreigt, zorgt voor hernieuwde aandacht voor biologische landbouw en voedsel. Het besef dat onze gezondheid onlosmakelijk verbonden is met het voedsel dat we tot ons nemen en met de leefbaarheid van onze directe omgeving, neemt maatschappelijk langzaam maar zeker toe. De noodzaak tot anders denken in de voedselvoorziening moet ondersteund worden door overheden, maar wellicht geïnitieerd worden door het maatschappelijk middenveld. De gewenste veranderingen zullen alleen door een coöperatief samenwerken in de loop der tijd kunnen ontstaan. De omwenteling zal vanuit onze optiek mede gestalte moeten krijgen vanuit de consument in relatie met de producent.

Van boerderij tot bord

De strategie van de Europese Unie is erop gericht om de voedselvoorziening eerlijker, gezonder en milieuvriendelijk te maken. Belangrijk is het versterken van het publieke bewustzijn en de vraag naar duurzaam, biologisch voedsel te vergroten.

Een duurzaam, biologisch voedselsysteem

- draagt bij aan de gezondheid en weerbaarheid van mensen
- heeft geen of een neutrale impact op het milieu
- stopt het verlies aan biodiversiteit
- draagt bij aan de klimaatdoelen
- draagt bij aan de voedselzekerheid.

Doel van het plan voor Europa is dat in 2030 minstens 25% van de landbouw biologisch is. Gemiddeld is nu in Europa 8% van de landbouw biologisch. De uitschieters naar boven zijn Oostenrijk en Zweden, allebei met een landbouwareaal van 20% of meer biologisch. Nederland is met ruim 4% samen met Polen, Roemenië en Bulgarije te vinden in de staart van de lijst.

Het Europees actieplan heeft 3 pijlers

- het stimuleren van de vraag en het consumentenvertrouwen
- de conversie van de waardeketen
- de ontwikkeling van de biologische landbouw als bijdrage aan de klimaatdoelen en biodiversiteit.

Basisprincipes van de biologische landbouw

Biologische landbouw is een wijze van landbouw en voedselproductie dat de beste milieupraktijken combineert met een hoog niveau van biodiversiteit, behoud van natuurlijke hulpbronnen en hoge normen van dierwelzijn.

Dit houdt onder meer in:

- een verbod op chemische bestrijdingsmiddelen, pesticiden en kunstmest
- een sterke beperking van antibiotica
- geen genetische modificatie en
- rotatie van gewassen.

De Nederlandse consument

Wat voedingsvoorlichting betreft heeft de Nederlandse consument het hoogste vertrouwen in zijn of haar huisarts. Bij het kopen van voedselproducten is voor de Nederlandse consument het belangrijkste

- de voedingswaarde (ruim 60%)
- de smaak (ruim 50%)
- de kosten (bijna 50%)
- de voedselveiligheid (45%)

De Nederlandse consument geeft zelf als belangrijkste karakteristieken van duurzaam voedsel:

- de lage impact op het milieu en klimaat
- geen plastic verpakkingen
- voedsaam en gezond.

De Eurobarometer 2020 geeft aan dat 4 op de 5 mensen in Nederland de overtuiging hebben dat het beter is om voedsel te produceren zonder pesticiden, kunstmest en antibiotica. Ook 4 op de 5 mensen zijn van mening dat biologische producten milieuvriendelijker zijn en bio meer respect heeft voor dierenwelzijn. Ongeveer de helft van de mensen kent het Europese Bio-logo.

De kernwaarden van biologisch

De kernwaarden van de biologische sector wereldwijd zien we in de 4 basisprincipes van IFOAM, de internationale organisatie van de biologische sector.

Ecologie

Biologische landbouw speelt zich af binnen levende ecosystemen en natuurlijke kringlopen. In de ecologie werken planten, dieren, micro-organismen en factoren als klimaat en bodem op elkaar in en vormen een ecosysteem dat in evenwicht is en zichzelf voor langere tijd in stand houdt. De biologische landbouw probeert zo direct mogelijk bij de werking van dit natuurlijke ecosysteem te blijven, vooral door de gewassen en de landbouwhuisdieren zoveel mogelijk in te passen in de natuurlijke kringloop en zo min mogelijk middelen en werkwijze te gebruiken die de natuurlijke processen binnen het landbouw-ecosysteem verstoren, zoals kunstmest en bestrijdingsmiddelen.

Gezondheid

Gezonde bodem, gezonde dieren, gezonde mensen; gezondheid gaat niet alleen om niet ziek zijn, maar ook over weerbaarheid, vitaliteit en welbevinden. De gezondheid van mensen kan niet los gezien worden van ecosystemen met een gezonde bodem, gezonde gewassen en dieren. Biologische landbouw draagt daaraan bij door negatieve effecten te vermijden, zoals residuen van bestrijdingsmiddelen, uitspoeling van meststoffen en het ontstaan van multiresistente. Een gezond landbouwsysteem is gebaseerd op een gezond ecosysteem, waarin landbouwhuisdieren zoveel mogelijk naar hun eigen aard kunnen leven.

Rechtvaardigheid

Rechtvaardigheid gaat over de verhoudingen tussen mensen onderling en tussen mensen, dieren en de verdere natuur: zijn die eerlijk, bieden die ontwikkelingsmogelijkheden en duurzaam perspectief voor alle schakels in de voedselketen? Sleutelwoorden zijn respect, rechtvaardigheid en rentmeesterschap. Mensen, van boer tot consument, gunnen elkaar kwaliteit van leven, waarbij er voedsel genoeg is voor iedereen en van een duurzame hoogwaardige kwaliteit. Belangrijke aspecten zijn onder andere eerlijke handel en redelijke prijzen voor consument en producent, en doorberekening van maatschappelijke en milieukosten in de prijzen en dierenwelzijn.

Zorg en verantwoordelijkheid

Een biologische boer voelt zich voor meer verantwoordelijk dan alleen het rendement en economisch voortbestaan van het bedrijf en is bereid die verantwoordelijkheid en extra zorg te vertalen voor medemens, gewas en dieren op het bedrijf, de omringende natuur en het landschap en de verdere wereld.

Het “voorzorgbeginsel” is van belang: niets doen zonder duidelijke noodzaak, zonder afweging van alternatieven en zonder inzicht in alle effecten.